

ЛИЧНОСТ И КРИМИНАЛНО ПОНАШАЊЕ

Мр Жана Врућинић¹

Висока школа унутрашњих послова Бања Лука

Апстракт: Ниједна расправа о личности не може почети без признавања улоге психоанализе. Психоаналитичка теорија, коју је развио Сигмунд Фројд, аустријски психијатар, каже да сви људи имају природне нагоне који су потиснути у несвјесном дијелу личности. Према Фројду, сви људи имају криминалне склоности. Ове тенденције су, међутим, обуздане кроз процес социјализације. У другом дијелу рада биће представљене особине личности које су досљедно биле повезане са криминалним понашањем, у које убрајамо; импулсивност, негативну емоционалност, потрагу за новим, тражење сензација, савјесност, емпатију, алтруизам и морално расуђивање.

Кључне ријечи: импулсивност, негативна емоционалност, Потрага за новим, Тражење сензација, савјесност, емпатија, алтруизам, морално расуђивање

О ЛИЧНОСТИ

Личност је релативно трајан, карактеристичан, интегрисан и функционалан сет психолошких особина које су резултат темперамента и интеракције културних и развојних искустава индивидуе. Мекре под личношћу подразумијева систем дефинисан цртама и динамичким процесима којима оне утичу на психолошко функционисање и понашање индивидуе.² Према томе, људи се међусобно разликују према степену изражености појединих особина, па се тако могу и упоређивати на основу њих. Истраживачи у највећем броју случајева, управо и полазе од ових индивидуалних разлика, које се утврђују на основу степена присуства општих особина индивидуе и како би утврдили примарну структуру личности.

Постоје многе различите компоненте личности које психолози називају

¹ Мр Жана Врућинић, магистар психолошких наука, виши стручни сарадник за предмет Полицијска психологија и Правна медицина на Високој школи унутрашњих послова у Бањој Луци

² McCrae, R. R. (1992). The Five-Factor model: Issues and applications (Special issue). *Journal of Personality*, 60(2). 175–215.

вају црте, особине личности, од којих неке повећавају вјероватноћу за вршење антисоцијалних радњи. Суштина је у томе да људи имају различите особине које утичу на то да они различито реагују у идентичним ситуацијама. Већ је и Платон у својим радовима истицао, између осталог, да поред «вањских детерминанти злочина, постоје детерминанте злочина које потичу из неуредне психе, односно болесне душе».³

Психолошко проучавање криминалитета датира од почетка двадесетог вијека. Наставља се на антропометријска проучавања Ломброза и Горинга, који су већ 1913. поставили хипотезу да криминогене особе функционишу са сниженим интелектуалним капацитетима,⁴ што и данас важи као прихваћен налаз. Прва теорија личности употријебљена као теоријски оквир за објашњење криминогеног понашања била је психоанализа.

Сигмунд Фројд, аустријски психијатар, творац психоаналитичке теорије, понудио је широку теорију личности и стимулисао многе криминологе када је ријеч о изучавању криминалитета. Према Фројду, основа људске личности састоји се од три компоненте; ид, его и супер-его, које су у интеракцији, и при том имају различите сврхе. Ид представља биолошки, сиров материјал од којег се састоји наш темперамент и наша личност уопште. Ријеч је о урођеним инстинктима за одржавање живота [нагон самоодржања и нагон за задовољавањем животних потреба (полни нагон), као и нагон агресије (танатос)]. «Као размажено дијете, Ид захтијева инстант задовољење својих жеља без обзира на то којим средствима ће то постићи и да ли ће при том повриједити себе или друге».⁵ Он се повинује принципу задовољства по сваку цијену, и често је опасан сам по себе. Себичан, неморалан, антисоцијалан Ид је једини аспект личности са којим смо рођени, тако да бисмо у Фројдовском смислу могли рећи да смо сви Ломброзови «рођени криминалци».

Преступници су, гледано психоаналитички, појединци са неадекватно социјализованим нагонима. Код њих потиснуте сексуалне жеље, жеље за љубављу, могу, нпр., да се очитују у крађи, а осјећање инфериорности, настало због сталног фрустрирања, компензује се насилничком акцијом.⁶ Међутим, да ли ће антисоцијални нагони доћи до изражаја, не зависи само од несвјесног дијела личности (Ида) већ и од начина обуздавања несвјесног које се постиже у процесу васпитања појединца.

3 Милутиновић, 1981, према Милосављевић, Б. (1997). Социјална патологија и друштво. Београд: Институт за криминолошка истраживања.

4 Goring 1913, према Hollin, 1989, према Међедовић, Ј. (2009). Базична структура личности и криминалитет. *Примењена психологија*. вол. 2 (3), стр. 339–367.

5 Walsh, A. & Ellis, L. (2006). *Criminology: an interdisciplinary approach*. Thousand Oaks, CA: Sage, p. 175.

6 Милосављевић, Б. (1997). Социјална патологија и друштво. Београд: Институт за криминолошка истраживања.

Его и Супер-его се формирају у процесу социјализације, из сировог материјала Ида. «Моралним тренинзима» енергијом из Ида се формира Его, тј. аспект личности који представља свијест о себи и својим потребама које условљава Ид⁷. Его се повинује принципу реалности који се односи на то да се, ако се желе избећи негативне посљедице, жеље и захтјеви Ида морају задовољити на друштвено прикладан начин. Его не негира принцип задовољства, него се, једноставно, прилагођава захтјевима реалности. Фројд прави аналогију интеракције Ега и Ида у терминима јахача и коња. «Коњ (Ид) снабдијева Его сировом снагом, а јахач (Его) управља и испуњава циљеве».⁸

Супер-его, с друге стране, тежи идеалу и стога је подједнако ирационалан као и Ид. Он представља све моралне и социјалне забране које су интернализоване током социјализације и чине људску савјест. Супер-его покушава да сузбије све нагоне које потичу из Ида генерисањем кривице, јер се многи од њих могу дефинисати као погрешни и грешни. Функција Ега се састоји у томе да регулише сукоб између Ида са својим антисоцијалним захтјевима и Супер-ега са претјерано конформистичким захтјевима.

Нормална личност је, према Фројду, она чији Его успијева да направи компромис између њених ирационалних партнера. Сходно томе, абнормална личност је резултат преплављености Ега било од стране Ида или Супер-ега, резултирајући «исушивањем» психичке енергије Ега. Ако Ид «командује», резултат је несавјесна и импулсивна личност која тражи задовољење личних потреба без обзира колико ће то коштати друге, али и њу саму.

ПОВЕЗАНОСТ ЦРТА ЛИЧНОСТИ И КРИМИНАЛНОГ ПОНАШАЊА

У разним истраживањима потврђено је да су одређене црте личности досљедно повезане са криминалним понашањем. Важно је имати на уму да су све ове особине резултат различитих врста темперамената и различитих развојних искустава, као и то да су оне (особине личности) распоређене по континууму тј. да нису дихотомне. Суштина је у томе да сви људи посједују те особине, само у различитом степену.

Импулсивност се односи на различите тенденције људи да се понашају тако да не узимају у обзир посљедице које могу проистећи из њихових акција. Када за некога кажемо да је импулсиван, обично желимо да кажемо да реагује брзо, пренаглашено и изненада. С обзиром на околности, импулсивност варира од особе до особе и може се испољавати у степену који никада не прелази криминални праг. Ипак, изразито импулсивне особе се могу чешће наћи међу криминалном популацијом него међу општом популацијом. Та-

7 Walsh, A. & Ellis, L. (2006). *Criminology: an interdisciplinary approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

8 Freud, 1976, према Walsh, A. & Ellis, L. (2006). *Criminology: an interdisciplinary approach*. Thousand Oaks, CA: Sage, p.176.

кође не изненађује да импулсивне особе имају већу вјероватноћу да им буде дијагностикована психопатија.⁹ Психопатија се сматра трајним поремећајем личности. Могло би се рећи да су психопате особе на прелазу између душевног здравља и болести, већином без интелектуалних поремећаја, чак интелектуално натпросјечне. Сматра се да се код њих главне промјене јављају на емотивно-вољном плану.¹⁰ Дефинитивно је једна од основних и најизраженијих карактеристика психопата потпуно одсуство савјести. Психопата ће се служити свим средствима зарад остварења сопствених циљева.

Метаанализа 80 студија у којима се испитивала повезаност између импулсивности и криминалног понашања показала је да у њих 78 (97,5%) пронађена статистички значајна позитивна повезаност.¹¹ Иако је импулсивност снажан потенцијални фактор ризика за појаву криминалног понашања, уз негативну емоционалност тај ризик се још повећава.¹²

Негативан афекат (негативна емоционалност) је особина личности која се односи на тенденцију да се многе ситуације доживљавају као непријатне и да се на њих реагује раздражљиво и љутито. Неуротицизам или Емоционална нестабилност представља генералну тенденцију ка доживљавању негативних емоција, као што су страх, узнемиреност, туга, кривица, гњев, што представља општу вулнерабилност и омета адаптацију. Особе које постижу високе скорове на овој димензији су емоционално реактивне, па на стимулусе који друге остављају најчешће равнодушним, реагују веома нагло, интензивно, бурно, превише емотивно и ирационално. Поред тога, изузетно се тешко смирују након сваког доживљаја у коме су се емоционално ангажовале. Овакве личности слабо контролишу импулсе и имају слабије капацитете за превладавање стресних ситуација.¹³

Каспи и његове колеге су тврдили да је криминалитет, у најмању руку, дефинисан ниском самоконтролом и негативним афектом. Ове двије особине су обрнуто сразмјерне што значи да особе са ниском самоконтролом имају тенденцију да имају високе скорове који се тичу негативног афекта и у одсуству снажне социјалне контроле не могу држати под контролом своју љутњу и раздражљивост.

9 Sher & Trull, 1994, према Walsh, A. & Ellis, L. (2006). *Criminology: an interdisciplinary approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

10 Манојловић, 2007, према Пралица, М. (2010). Типолошки приступ у простору мјерења конструкта психопатије и особина личности. *Примењена психологија*, 2, 121-135.

11 Ellis & Walsh, 2000, према Walsh, A. & Ellis, L. (2006). *Criminology: an interdisciplinary approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

12 Agnew, 2005, према Walsh, A. & Ellis, L. (2006). *Criminology: an interdisciplinary approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

13 Кнежевић и сар., 2004; Смедеревац, 2000, 2002; Смедеревац и Митровић, 2006, према Марић, М. (2011). Чиниоци употребе психоактивних супстанци у адолесценцији. Необјављена докторска дисертација. Нови Сад: Одсек за психологију Филозофског факултета у Новом Саду.

Ови истраживачи су утврдили да низак ниво серотонина стоји у основи негативног афекта и високог нивоа импулсивности. Они су такође тврдили да низак ниво серотонина представља предиспозицију за постојање негативног афекта и ниске самоконтроле и генерише подложност ка криминалном понашању. Иако неки појединци могу имати генетску основу за висок ниво негативног афекта и ниску самоконтролу, обје особине су под утицајем срединских фактора, посебно породичне динамике која укључује емоционално и физичко злостављање.¹⁴

Новији теоријски модел личности Роберта Клонинџера,¹⁵ у чијој основи стоји биосоцијална теорија која представља личност као хијерархијску организацију, представља личност као комплексан систем који се састоји од четири димензије темперамента и три димензије карактера. Да подсјетимо, темперамент се односи на индивидуалне разлике између аутоматских одговора на стимулусе из спољашње средине и формирање аутоматских реакција као и на несвјесно учење навика и вјештина. С друге стране карактер се односи на индивидуалне разлике између научених, намјерних одговора на стимулусе из спољашње средине и формирање свјесних реакција као и на свјесно увиђање, процјењивање тј. стицање општих знања.

Као посљедица слабог развоја карактера, што је и приказано у овом раду, долази до дефицита у контроли импулса, емпатије и савјести, што може довести до насилништва и агресије, у зависности од ситуације и темперамента.

Темперамент (емоционално језгро личности) се дефинише преко четири димензије које се независно насљеђују, манифестују рано током живота и укључују у унапријед створене склопове у перцептивној меморији и организовању навика.¹⁶ Базичне карактеристике темперамента представљају насљедне емоционалне диспозиције које се манифестују као специфични бихејвиорални обрасци.

Потрага за новим (Novelty seeking), као једна од четири димензије темперамента, односи се на активну жељу за новим, различитим и екстремним сензацијама и искуствима, без обзира на физички и социјални ризик који треба да се предузме како би се та жеља задовољила. Када говоримо о антисоцијалном понашању, корисно је споменути да ова особина личности корелира са базичном емоцијом – бијесом.

Слично томе, тражење сензација, у оквиру теоријског модела лично-

14 Caspi et al., 1994, према Walsh, A. & Ellis, L. (2006). *Criminology: an interdisciplinary approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

15 Cloninger, C. R., Svrakic, D. M. & Przybeck, T. R. (1993). A psychobiological model of temperament and character. *Archives of General Psychiatry*, 50, 975-990.

16 Cloninger, C. R., Przybeck, T.R., Svrakic, D.M. & Wetzel, R.D. (1994). *The Temperament and Character Inventory (TCI): A guide to its Development and Use*. St Louis, MO: Center for Psychobiology of Personality.

сти Цукермана који обухвата пет биолошки детерминисаних базичних особина (активитет, агресивност/хостилност, импулсивно тражење сензација, неуротицизам/анксиозност и социјабилност), јесте црта личности која означава висок праг побуђења, те особа има потребу да трага за сензацијама и тражи стимулације.¹⁷

Они појединци код којих је развијена ова особина, уколико имају могућности, баве се екстремним спортовима као што су трке аутомобилима, банџи џамп, или иду на авантуристичка путовања, а уколико нису у могућности, баве се стварима криминалне природе. Они појединци са просјечном интелигенцијом који су социјализовани у складу са општеприхваћеним нормама понашања вјероватно ће жељети да раде као ватрогасци, полицајци или да се баве било којим другим послом који обезбјеђује физичку активност, разноврсност и узбуђење. Елис и Волш¹⁸ су у својој метаанализи пронашли да у 58 од 59 (98,4%) студија постоји статистички значајна повезаност између тражења сензација и различитих врста антисоцијалног понашања.

Криминогено понашање је један од бихејвиоралних стилова особа код којих је ова особина изражена. Постоје различити фактори личности и различити услови средине који у интеракцији са овом особином генеришу антисоцијално и криминогено понашање. Импулсивност је један од њих. У вези са овим истичемо да је пронађена значајна корелација између Тражења сензација и Импулсивности са једне стране и криминогеног понашања са друге¹⁹.

Такође је, у једној канадској студији²⁰ пронађено да су импулсивност и тражење сензација најбољи расположиви предиктори делинквентног понашања у узрасту од 13 година. У једној лонгитудиналној студији на узорку делинквената у односу на контролну групу пронађена је статистички значајна повезаност између тражења сензација и импулсивности, нижег нивоа интелигенције и нижег социоекономског статуса²¹. Чињеница је да је криминално понашање готово увијек резултат констелације ризичних фактора, а не појединачног фактора.

17 Zuckerman, 1994, према Међедовић, Ј. (2009). Базична структура личности и криминалитет. *Примењена психологија*. вол. 2 (3) стр. 339–367.

18 Ellis & Walsh, 2000, према Walsh, A. & Ellis, L. (2006). *Criminology: an interdisciplinary approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

19 Horvat & Zuckerman, 1993, према Међедовић, Ј. (2009). Базична структура личности и криминалитет. *Примењена психологија*. вол. 2 (3) стр. 339–367.

20 Tremblay et al., 1994, према Walsh, A. & Ellis, L. (2006). *Criminology: an interdisciplinary approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

21 Gatzke-Kopp, et al. 2002, према Walsh, A. & Ellis, L. (2006). *Criminology: an interdisciplinary approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Према петофакторском моделу личности²², већина црта може бити схваћена као аспект једне од пет базичних димензија: неуротицизма (N), екстраверзије (E), отворености за искуство (O), пријатности (A) и савјесности (C). Савјесност је у позитивној корелацији са истрајношћу, тј. упорношћу и личном развојем, а у негативној са различитим одговорима који су пасивни и неефикасни. Димензија Савјесности је у позитивној корелацији са мотивом за постигнућем, уредношћу, истрајношћу и издржљивошћу, скалама које мере снагу супер-ега, симптоме из категорије опсесивно-компулсивног спектра, насупрот антисоцијалним и импулсивним тенденцијама²³.

Дакле, савјесност је примарна особина личности коју чини неколико секундарних особина, као што су организованост, дисциплина, скрупулозност, одговорност, поузданост, на једном полу, и дезорганизованост, немарност, небрижност, неодговорност и безобзирност на другом. Из ове листе особина се лако може видјети како (не)савјесност може бити директно повезана са криминалним понашањем. Такође, корисно је ову особину личности довести у везу са Мертоновом теоријом аномије. Аномија се, према Мертоновој хипотези, дешава због постојања расцепа између друштвеног наглашавања материјалног успјеха и недовољног наглашавања начина како да се тај циљ оствари, као и схватања да је новчани успјех основ разликовања међу људима²⁴. На овај начин, према мишљењу овог аутора, смањује се сагласност у односу на важност поштовања прописаних метода за достизање тог циља и стварају се околности за постојање тенденција да се одбаце «правила игре» и створи ситуација у којој циљ оправдава средства.

Осим тога, савјесност је особина коју високо цијене послодавци код својих запосленика. У студији Џада и сарадника²⁵, на узорку испитаника од раног до касног зрелог доба, пронађено је да је ова особина бољи предиктор професионалних успјеха од других фактора који су узети у обзир у овом истраживању. Другим ријечима, могуће је да појединци са одређеним врстама темперамента не развијају личне квалитете који су потребне за легитимно постизање финансијског успјеха, за шта је потребна посвећеност дугом и мукотрпном раду, па то покушавају на нелегалан начин, вршењем кривичних дјела.

Емпатија је емоционална и когнитивна способност за разумијевање

22 McCrae, R.R. (1992). The Five-Factor model: Issues and applications (Special issue). *Journal of Personality*, 60(2). 175–215.

23 Кнежевић и сар., 2004; Смедеревац, 2000, 2002; Смедеревац и Митровић, 2006; према Марић, М. (2011). Чиниоци употребе психоактивних супстанци у адолесценцији. Необјављена докторска дисертација. Нови Сад: Одсек за психологију Филозофског факултета у Новом Саду.

24 25 Merton, 1957, према Милосављевић, Б. (1997). Социјална патологија и друштво. Београд: Институт за криминолошка истраживања.

25 Judge, et al., 1999, према Walsh, A. & Ellis, L. (2006). *Criminology: an interdisciplinary approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

емоционалних стања других. Емоционална компонента емпатије омогућава да појединци са развијеном овом особином «осјећају» бол друге особе, а когнитивна компонента омогућава да они разумију зашто друга особа осјећа бол. На једном крају континуума се налазе појединци који се разликују у својој способности да саосјећају и «носе на леђима» бол цијелог свијета, а на другом крају континуума налазе се они који не брину довољно ни о својим најближим рођацима. Већина криминалаца ће бити ближа овом другом крају континуума из очигледног разлога. С друге стране, мање је вјероватно да ће их емпатичне особе обмањивати с обзиром на то да оне имају тенденцију да осјећају и разумију које су посљедице криминалног понашања²⁶. Бројне студије²⁷ показују да су преступници значајно мање емпатични од испитаника из контролне групе. Неки истраживачи²⁸ наводе доказе да генетски фактори објашњавају једну трећину варијансе у испољавању емпатије као особине личности.

Алтруизам се може посматрати као акциона компонента емпатије; ако осјећамо емпатију за некога, вјероватно ћемо, ако смо у могућности, бити мотивисани да предузмемо неку врсту акције како бисмо ублажили дистрес који та особа осјећа. Алтруизам се стога може дефинисати као активна брига за благостање других, и на много начина је синоним за про социјално понашање²⁹. С обзиром на различиту развијеност ове особине, можемо рећи да се на једном крају континуума налазе екстремно алтруистични људи, а на другом крају екстремно себични људи. Чињеница је да се недостатак емпатије и алтруизма сматра једном од најзначајнијих карактеристика психопате, најгоре врсте криминалаца³⁰.

Морални развој чини пресудни дио у процесу индивидуације. Млади човјек се суочава са императивом друштва да одрасте, достигне зрелост, прилагоди се општем систему вриједности. Он мора да доживи преображај савјести дјетета у савјест одраслог, што је основна одлика моралног зрења³¹. У сваком друштву, дакле, постоје мјерила за поједине врсте понашања. Свако друштво прокламује свој морал као битан услов друштвеног и индивидуалног опстанка и развоја. При томе у неким сегментима понашања друштво може бити строго, изнад декларисаних захтјева, у другим областима може бити веома толерантно. Слична динамика постоји и у

26 Walsh, A. & Ellis, L. (2006). *Criminology: an interdisciplinary approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

27 Covell & Scalora, 2002, према Walsh, A. & Ellis, L. (2006). *Criminology: an interdisciplinary approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

28 Baron, R. & Byrne, D. (2000). *Social psychology* (9th ed.). Boston: Allyn & Bacon.

29 Walsh, A. & Ellis, L. (2006). *Criminology: an interdisciplinary approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

30 Campbell & Christopher, 1996, према Fishbein, 2001, према Walsh, A. & Ellis, L. (2006). *Criminology: an interdisciplinary approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

31 Кукољ, К.; Драшковић, С.; Цакић, Ђ. Адолесцентно освајање аутономије. Ђурчић, В. (Ур.), У књизи: *Трагање за смислом: адолесценција* (стр. 233-236). Београд: ИП «Жарко Албуљ».

понашању појединца. Треба истаћи да моралност чини завршну секвенцу у развоју личности, не само са вриједносног већ и са психолошког становишта. И не само да се јавља као секвенца која захтијева дужи период за достизање релативне зрелости, развој моралности се, за разлику од других психолошких димензија, протеже у дубоку старост³².

Морално расуђивање је особина личности коју психолози повезују са антисоцијалним понашањем. У више наврата у истраживањима је показано да постоји снажна повезаност између моралног расуђивања и способности и/или склоности да се саосјећа и помаже другима. Нису сва неморална понашања криминална, али су им одређене ствари заједничке. Оба облика понашања крше социјална очекивања и игноришу обавезе које сви имамо једни према другима³³. У једном истраживању³⁴ је, како би се измјерио ниво моралног расуђивања, тј. степена моралног развоја, од испитаника тражено да прочитају и дају одговоре на низ сценарија који садрже моралне дилеме. Већина ових дилема укључује способност емпатисања и осмишљавања одговарајућих акција како би се помогло тим особама (алтруизам). У десет студија процјењивана је веза између моралног расуђивања и емпатије с једне стране и моралног расуђивања и алтруизма с друге, и пронађено је да су ове двије варијабле у позитивној корелацији са моралним расуђивањем. Из тих резултата произилази да је морално расуђивање познавање и разумијевање културно дефинисаних стандарда исправног понашања, али и функција емпатије и алтруизма. Свијест о сопственим моралним нормама, као и осјећај обавезе да се живи по тим стандардима, јесте ствар савјести.

УМЈЕСТО ЗАКЉУЧКА

На пољу криминологије, социолошке и психолошке теорије сматрају се најважнијима када је ријеч о објашњавању узрока криминалног понашања. Психоаналитичка теорија сугерише да се, као што смо видјели, узроци делинквентног и криминалног понашања могу објаснити интеракцијом између Ида, Ега и Супер-ега. Могући узроци криминалног понашања који се могу приписати овој теорији јесу слаба савјест која не може контролисати индивидуалне нагоне и потреба да они буду тренутно задовољени без обзира на посљедице.

32 Брковић, А. (2000). Развојна психологија. Ужице: Учитељски факултет у Ужицу.

33 Walsh, A. & Ellis, L. (2006). *Criminology: an interdisciplinary approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

34 Ellis & Walsh, 2000, према Walsh, A. & Ellis, L. (2006). *Criminology: an interdisciplinary approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

Основна замјерка психоаналитичкој теорији јесте у томе што она основне мотивационе силе сматра инстинктивним и биолошким, дакле, урођеним код свих људи, без обзира у којој средини и на ком степену развоја цивилизације и културе они живе. Свако друштво својим захтјевима фрустрира појединца, па је логично да појединац као личност реагује против друштва. Појединац због потискивања инстинката и нагона постаје фрустриран и неуротичан и због таквог стања менталног здравља испољава неприлагођено, деструктивно и агресивно понашање. Међутим, чињеница је да сви агресивни и неуротични људи не постају нужно криминалци, а психоаналитичка теорија не даје одговор на питање зашто неки од њих због неадекватне социјализације постају само неуротичари, док други постају и криминалци³⁵.

С обзиром на то да се криминално понашање не може објаснити искључиво особинама личности (психолошким факторима), сасвим је јасно да се у обзир морају узети биолошки фактори и фактори спољашње средине.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Baron, R. & Byrne, D. (2000). *Social psychology* (9th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
2. Брковић, А. (2000). *Развојна психологија*. Ужице: Учитељски факултет у Ужицу.
3. Cloninger, C. R., Svrakic, D. M., & Przybeck, T. R. (1993). A psychobiological model of temperament and character. *Archives of General Psychiatry*, 50, 975–990.
4. Cloninger, C. R., Przybeck, T.R., Svrakic, D.M., Wetzell, R.D. (1994). *The Temperament and Character Inventory (TCI): A guide to its Development and Use*. St Louis, MO: Center for Psychobiology of Personality.
5. Кукољ, К.; Драшковић, С.; Цакић, Ђ. Адолесцентно освајање аутономије. Ђурчић, В. (Ур.), У књизи: *Трагање за смислом: адолесценција* (стр. 233–236). Београд: ИП «Жарко Албуљ».
6. Марић, М. (2011). Чиниоци употребе психоактивних супстанци у адолесценцији. Необјављена докторска дисертација. Нови Сад: Одсјек за психологију Филозофског факултета у Новом Саду.
7. Марковић, И. (2007). *Основи криминологије*. Бања Лука: Правни факултет.

35 Николић, 2000, према Марковић, И. (2007). *Основи криминологије*. Бања Лука: Правни факултет.

8. McCrae, R. R. (1992). The Five-Factor model: Issues and applications (Special issue). *Journal of Personality*, 60(2). 175–215.
9. Милосављевић, Б. (1997). Социјална патологија и друштво. Београд: Институт за криминолошка истраживања.
10. Међедовић, Ј. (2009). Базична структура личности и криминалитет. *Примењена психологија*, вол. 2 (3) стр. 339–367
11. Пралица, М. (2010). Типолошки приступ у простору мјерења конструкта психопатије и особина личности. *Примењена психологија*, 2, 121–135.
12. Walsh, A. & Ellis, L. (2006). *Criminology: an interdisciplinary approach*. Thousand Oaks, CA: Sage.

PERSONALITY AND CRIMINAL BEHAVIOR

Zana Vrucinic, mr

Internal Affairs College Banja Luka

Abstract: No discussion of personality can proceed without acknowledging the role of the psychoanalysis. Psychoanalytic theory, which was developed by Sigmund Freud, austrian physician, states that all humans have natural drives and urges that are repressed in the unconscious. According to Freud, all humans have criminal tendencies. These tendencies are curbed, however, through the process of socialization. The second part will present personality traits that have consistently been associated with criminal behavior which includes; impulsiveness, negative emotionality (negative affect), sensation seeking, novelty seeking, conscientiousness, empathy, altruism, moral reasoning.

Key words: impulsiveness, negative emotionality (negative affect), sensation seeking, novelty seeking, conscientiousness, empathy, altruism, moral reasoning.